

DET KONGELIGE
OLJE- OG ENERGIDEPARTEMENT

Ifølge liste

Deres ref	Vår ref	Dato
	12/1152-	11.08.2016

E.ON Wind Norway, branch of E.ON Wind Norway - Storehei vindkraftverk i Birkenes kommune - klagesak

Innledning

E.ON Wind Norway, branch of E.ON Wind Norway (E.ON Wind) søkte 30. april 2013 om konsesjon for Storehei, Oddehei og Bjelkeberg vindkraftverk i Birkenes kommune. I søknaden var det lagt til grunn en utbyggingsløsning med til sammen 58 vindturbiner á 3 MW innenfor de tre delområdene med henholdsvis fordelingen 29, 11 og 18 turbiner med samlet installert effekt på inntil 200 MW. Årlig energiproduksjon er estimert til 556 GWh.

Planområdet ligger på skogkledde åser og heier mellom 300-400 moh., om lag 10 km nord for Birkeland og fem kilometer øst for Hauge i Dalane. Det totale arealet er om lag 25 km². Prosjektet er planlagt realisert i to trinn, hvor det første trinnet bygges ut med 80 MW og knyttes mot regionalnettet i Vegusdal.

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) ga den 28. mars 2014 E.ON Wind konsesjon til å bygge, eie og drive Storehei vindkraftverk med tilhørende nettilknytning. Konsesjonen omfatter inntil 80 MW installert effekt tilsvarende en årlig produksjon på rundt 260 GWh. Det berørte arealet er 14 km². NVE ga også konsesjon for nettilknytningen til vindkraftverket. Det ble samtidig gitt samtykke til ekspropriasjon. Søknaden om forhåndstiltredelse ble stilt i bero.

Trinn to er planlagt og omsøkt bygget ut med 120 MW, men innebærer behov for etablering av en sentralnettstransformator i Vegusdal. Nettilknytningskostnadene for trinn 2 (områdene Bjelkeberg og Oddeheia) vil bli relativt store på grunn av behovet for sentralnetts-transformering. Som grunnlag for å avslutte behandlingen av det samlede prosjektet, bad NVE Statnett SF om kostnadsestimater for nødvendige tiltak i sentralnettet, samt en vurdering av tilgjengelig kapasitet og tiltak i regionalnettet. Oppdaterte beregninger viser at det i dagens

nett er tilgjengelig kapasitet til 100 MW, men at det på sikt vil være nødvendig med en oppgradering av regionalnettsledningen Evje-Vegusdal. En full utbygging vil etter NVEs vurdering kreve store investeringer i sentralnettet, som i dagens situasjon ikke er samfunnsøkonomisk lønnsomt. Med bakgrunn i dette har NVE besluttet å stille de resterende delene av planområdene for Bjelkeberg vindkraftverk og planområdet for Oddeheia vindkraftverk i bero. En videre utbygging av hele det omsøkte prosjektet er av denne grunn, svært usikkert.

NVE har mottatt følgende klager på vedtaket om Storehei vindkraftverk:

- Iveland kommune,
- Naturvernforbundet i Vest-Agder (NVF),
- Motvind – folkeaksjonen mot vindmøller i Birkenes (Motvind),
- Lillesand og omegn turistforening,
- Norges Miljøvernforbund (NMF) og
- Anne-Gerd Væting Sunde, Asbjørn Olsen, Anne Karin og Harald Olsen.

I tillegg har Birkenes kommune fremmet innsigelse til prosjektet.

E.ON Wind kommenterte klagen i brev av 6. juni 2014. NVE fant ikke grunnlag for å oppheve eller endre vedtakene, og sendte saken over til Olje- og energidepartementet ved brev av 11. juni 2014. NVE fant ikke grunnlag for å imøtekomme innsigelsen fra Birkenes kommune.

Olje- og energidepartementet gjennomførte klagebefaring i området 6. november 2014 sammen med representanter fra Birkenes og Iveland kommuner, øvrige klageparter og grunneiere. Det ble avholdt et åpent møte i Birkenes kommunehus, og mange av de fremmøtte deltok også på den etterfølgende befaringen. Departementet har i ettertid hatt møte med både representanter fra kommunen og med E.ON Wind.

For en nærmere gjengivelse av klagen viser departementet til NVEs oversendelsesbrev av 11. juni 2014. Klagegrunnene er i noen grad overlappende, og departementet behandler derfor anførselene tematisk.

Innsigelsen fra Birkenes kommune

I kommunestyremøte 11. februar 2014 har Birkenes kommune fremmet innsigelse til at det gis konsesjon til E.ON Wind for utbygging av Storehei, Bjelkeberg og Oddeheia vindkraftverker, dersom ikke samtlige av følgende punkter innfris fullt ut:

- a) Bjelkeberg og Oddeheia bygges først og settes i produksjon før Storehei påbegynnes.
- b) Vindturbinene nr.12, nr.13 og nr.14 i område Bjelkeberg flyttes vesentlig lenger inn i planområdet av hensyn bomiljøene på Senumstad, Vinterstø og Rislå. Det samme gjelder turbinene nr. 21 og nr. 22 på Storehei som flyttes vesentlig lenger inn i området av hensyn til bomiljøet på Skreros. Videre flyttes turbin nr. 23 vesentlig lenger bort fra Heimdalsknuten av hensyn til friluftsliv og landskap på Heimdalsknuten. På Oddeheia flyttes turbin nr. 9 og nr. 10 vesentlig lenger inn fra kanten.

- c) Foreliggende støyberegninger må kvalitetssikres før endelig detaljplan godkjennes. Det er en forutsetning at ingen bolighus eller hytter får støy over de anbefalte grenseverdier.
- d) Det skal ikke plasseres vindturbiner nærmere bolighus eller hytter enn 500 meter.
- e) Før utbygging og anleggsarbeid starter skal det gjennomføres forhandlinger om avbøtende tiltak knyttet til trafiksikkerhet og annen utbedring av nødvendig infrastruktur. Det må tilrettelegges for at det lokale næringsliv kommer i god posisjon for oppdrag.
- f) Turbinene skal ha lysmerking basert på radarstyrt teknologi som gjør at lysene slås på kun når luftfartøy kommer innenfor en avstand fra vindkraftparken som gjør at lysmerking er påkrevd.
- g) Før bygging igangsettes skal det stilles bankgaranti og utarbeides en plan for tilbakeføring av områdene etter endt konsesjonsperiode. Det skal påløpe dagbøter av vesentlig størrelse ved overskridelse av fristen for ferdigstilling.
- h) Birkenes kommune skal ha en årlig kompensasjon på minimum kr.15 millioner netto (2014- kroner) årlig i 25 år fra oppstart året for første vindmølle. Beløpet er inklusiv den til enhver tid gjeldende kommunale eiendomsskatt i den aktuelle skattegruppe.
- i) Alle hytte- og huseiere innenfor en radius på 1500 meter, skal godskrives en engangsgodtgjørelse som følger:
- i) 500-1000 meter fra nærmeste vindmølle: Godtgjørelse minimum 15 % av markedsverdi
  - ii) 1001-1500 meter fra nærmeste vindmølle: Godtgjørelse minimum 10 % av markedsverdi
  - iii) Oppgjør utbetales før første mølle settes i drift.
- j) Igangsatte hytteprosjekter pr.01.07.13 skal godtgjøres alle sine kostnader påløpt før 19.11.2013 om de velger å avslutte prosjektene. Om de velger å fullføre prosjektene godskrives de en godtgjørelse på 10 % av påløpte kostnader. Utbetales før først mølle settes i drift.
- k) E-ON må dekke alle omkostninger Birkenes kommune måtte få på grunn av rettssaker fra berørte parter (hytteeiere/h-prosjekter, støy, skygger og så videre).
- l) Grunneiere som får linjer på sin eiendom, må få en erstatning som står i et rimelig forhold til hva som ytes for grunn til vindturbiner.

E.ON Wind har meddelt kommunen at det ikke er aktuelt å innfri alle kommunens krav.

Departementets vurdering

1. Saksbehandlingen

Departementet skal i klagebehandlingen vurdere de synspunkter klagerne kommer med. Departementet kan prøve alle sider av saken og ta hensyn til nye omstendigheter, jf. forvaltningsloven § 34 annet ledd. I departementets vurdering av om konsesjon etter energiloven skal opprettholdes, må fordelene og ulempene ved det omsøkte tiltaket veies opp

mot hverandre. Energiloven skal sikre at produksjon, omforming, overføring, fordeling og bruk av energi foregår på en samfunnsmessig rasjonell måte, herunder skal det tas hensyn til allmenne og private interesser som blir berørt.

I den skjønnsmessige vurderingen som foretas etter energiloven i klagesaken vurderes miljøkonsekvensene av tiltaket i et helhetlig og langsiktig perspektiv, der de samfunnsøkonomiske fordelene må avveies mot eventuelt tap eller forringelse av naturmangfoldet. Prinsippene i naturmangfoldloven § 7, jf. §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer for vedtak etter energiloven. Det vises i den sammenheng til forvaltningsmålene om naturtyper, økosystemer og arter i naturmangfoldloven §§ 4 og 5. Disse forvaltningsmålene iakttas ved departementets behandling av denne klagesaken.

Motvind mener flere forhold er utilstrekkelig utredet og at vedtaket dermed er et brudd på forvaltningsloven § 17 om at saken skal være så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. *Anne Karin og Harald Olsen* kritiserer den lokale prosessen med behandling av saken, og mener at de som hytteeiere fikk tilfeldig informasjon om planene. Departementet bemerker at både melding og søknad har blitt sendt på høring og offentliggjort etter gjeldende regler. Søknaden ble kunngjort i lokalavisene og det ble holdt offentlig møte om saken i juni 2013 i Birkeland. Etter departementets syn er det ikke noe som tilsier at behandlingen av saken er forsøkt å holdes skjult for verken offentligheten eller noen impliserte parter. Departementet har i den videre prosessen hatt et åpent møte i Birkenes kommune og foretatt befaringsav den aktuelle delen av planområdet. På møtet i Birkenes fikk alle klagerne anledning til å uttale seg. Etter departementets vurdering er det blitt gitt god informasjon om saken, og saksbehandlingsprosessen har vært tilfredsstillende både når det gjelder mulighetene til å gjøre seg kjent med saken, kunne fremme sine synspunkter til søknaden og å påklage NVEs vedtak.

Motvind m.fl. mener NVE har fremstilt kommunens vedtak som positivt, og de etterlyser en omtale av administrasjonens og rådmannens innstilling til saken. De påpeker at det er uheldig at NVE overkjører kommunen og lokaldemokratiet.

Etter departementets mening viser Birkenes kommunes omfattende innsigelse at kommunen i realiteten stiller seg negativ til utbyggingsplanene, noe kommunen også har bekreftet på befaringen og senere i møte med departementet. Departementet er enig i at NVEs uttalelser i "Bakgrunn for vedtak" om at kommunen er positiv til vindkraftprosjektet, kan oppfattes som noe misvisende. Departementet oppfatter imidlertid ikke at NVE i saksbehandlingen har vektlagt kommunens syn i en slik grad at det kan innebære en saksbehandlingsfeil.

Iveland kommune frarår en utbygging av vindkraftverk på Storehei i sin klage. Departementet legger i klagevurderingen til grunn at både Birkenes og Iveland kommuner er negative til denne utbyggingen. *Fylkesmannen i Aust-Agder* kan ikke se at vindkraftverket vil være i konflikt med nasjonale miljøverdier. Fylkesmannen har stilt seg kritisk til flere temaer i saken, men har ikke fremmet innsigelse.

2. Kunnskapsgrunnlaget

I samsvar med naturmangfoldloven bygger departementet klagebehandlingen på følgende dokumentasjon som kunnskapsgrunnlag i saken:

- Konesjonsøknadene med konsekvensutredninger og fagrapporter
- NVEs konsesjonsvedtak av 28. mars 2014, og høringsuttalelser til denne.
- Klage på NVEs konsesjonsvedtak og NVEs vurdering av disse i brev av 11. juni 2014.
- Departementets befaring og folkemøte 6. november 2014.
- Norsk Rødliste for arter (2015) og Norsk Rødliste for naturtyper (2011).
- Naturbase og Artsdatabanken.

Kravet til kunnskapsgrunnlag skal stå i et rimelig forhold til sakens karakter og risiko for skade på naturmangfoldet. Flere klageparter anfører at utredningene er mangelfulle og at kunnskapsgrunnlaget etter naturmangfoldloven § 8 ikke er tilfredsstillende. *Motvind* mener konsesjonen er gitt i strid med naturmangfoldloven § 8, og etterlyser kartlegging av blant annet plante-, lav- og mosearter, krypdyr, amfibier, flaggermus og insekter. *NVF* mener også at det biologiske mangfoldet i området er mangelfullt kartlagt.

Departementet viser til *Fylkesmannen i Aust-Agders* uttalelse til søknaden. Etter Fylkesmannens vurdering er potensialet for funn av rødlistearter stort på mange steder, hvilket tilsier at det burde vært gjennomført naturtypekartlegging i disse områdene. I lys av manglende naturtypekartlegging, den svært begrensede eksisterende kunnskapen om områdene samt at det kun er utført feltbefaring over 2 dager for et område på over 25 km², stiller dermed Fylkesmannen seg sterkt tvilende til om kunnskapsgrunnlaget etter naturmangfoldloven § 8 er tilfredsstillende. Fylkesmannen mener at konsekvensutredningens konklusjon om «liten negativ konsekvens» for vegetasjon og naturtyper kan være feilaktig som følge av manglende kunnskap, og viser til naturmangfoldloven § 9 om føre-var-prinsippet. Fylkesmannen viser til konsekvensutredningens punkt 8.7, hvor det erkjennes at kunnskapsgrunnlaget er mangelfullt. I tillegg til de nærmere undersøkelsene som foreslås der, er det Fylkesmannens klare anbefaling at en uavhengig part foretar naturtypekartlegging i henhold til DN-håndbok nr. 13 av alle områder som blir berørt av inngrep som følge av planen, særlig for naturtyper og fugl. Endelig plassering av turbiner og andre inngrep må bygge på resultatene av naturtypekartleggingen.

Departementet ser det slik at med de mangler som er påpekt for naturtypekartleggingen, er det en viss fare for at funn av rødlistearter, som det antas å være potensiale for på mange steder i området, ikke er avdekket. Det er derfor en mulighet for at konsekvensutredningens konklusjon for vegetasjon og naturtyper kan være mangelfull. Utgangspunktet for beslutninger som kan påvirke naturmangfoldet er at beslutningsgrunnlaget skal være best mulig. Føre-var-prinsippet vil komme til anvendelse i situasjoner hvor man ikke har tilstrekkelig kunnskap forutsatt at det foreligger en reell risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet. Med det store potensiale for å avdekke funn av rødlistearter mange steder i området, kan det derfor her foreligge en slik reell risiko for skade på naturmangfoldet. Føre var-prinsippet må derfor inngå i vurderingen av denne saken.

3. Naturmangfold

Fugl

Det fremgår av konsekvensutredningen at de største negative konsekvensene av vindkraftverket gjelder for fugl i tillegg til landskap. For temaet fugl er konklusjonen "stor negativ konsekvens", ettersom planområdet omfatter relativt store potensielle leveområder for truede og nært truede fuglearter. Registrerte rødlistede fuglearter innenfor planområdet eller influensområdet er hubro (EN) og bergirisk (NT). Nattravn, tårnseiler og tornirisk som finnes i området, var tidligere rødlistet, men anses nå ifølge Rødlista 2015 som livskraftig. Av KU fremgår det at det tidligere er registrert og /eller ansett som svært sannsynlig at arter som vepsevåk (VU), fiskeørn (NT), storskate (nå CR), trelerke (NT), hønsehauk (NT), vandrefalk og havørn hekker i eller bruker, områdene. Det har fremkommet opplysninger om hekkende kongeørn i planområdet til Storehei. I tillegg er det registrert en rekke lokalt og regionalt viktige storfugl- og orrfuglleikeplasser innenfor området.

Hubrobestanden i Norge antas å være på mellom 350 og 600 par, og hubro er klassifisert som sterkt truet på rødlisten. Dersom hubroen har hekkeplasser tett opptil eller i planområdet, vil utbyggingen kunne få negative konsekvenser for disse. De tre planområdene er alle vurdert som potensielle leveområder for arten, men i utredningen er særlig de bratte lisidene i influensområdet til Oddeheia og området øst for planområdet til Bjelkeberg omtalt som potensielle hekkelokaliteter for arten. Vindkraftverket vil ifølge utredningen medføre potensiell stor negativ konsekvens for hubro i disse områdene. Det har ikke blitt bekreftet hekking siden midten av 90-tallet i influensområdet. Det fremgår av utredningen at det tidligere har vært registrert to hekkeplasser sør i influensområdet av lokalkjente og at Norsk Ornitologisk Forening (NOF) har registrert en reirlokaltet 5 km nord for planområdene. Hubro er tidligere hørt i influensområdet til Storehei, og har blitt observert ved minst to anledninger av lokale kjentmenn ifølge tilleggsundersøkelsen høst 2012 og mai 2013. Etter forslag i KU ble det gjennomført ytterligere undersøkelser våren 2013 for å avklare forekomsten av hubro i planområdet og influensområdet, men det ble ikke gjort noen observasjoner eller konkrete funn av arten under dette feltarbeidet. Etter NVEs mening synes det ikke å være tilhold av hubro i plan- og influensområdene til vindkraftverket, og NVE har ikke vektlagt virkninger for hubro i samlet vurdering for fugl.

Fylkesmannen mener forekomst av hubro bør undersøkes på nytt, ettersom undersøkelsene i 2013 ikke var egnet til å avklare hvorvidt det er hekkende hubro i området. Dersom nye undersøkelser innebærer funn av hekkende hubro i planområdet eller influensområdet til vindkraftverket, forventer Fylkesmannen at det blir truffet relevante avbøtende tiltak, for eksempel i form av endringer i plassering og omfang.

I og med at avstanden fra planområdet til nærmeste kjente hubrolokaltet er forholdsvis stor, må det antas at den største negative virkningen av vindturbinene for hubro er habitatforringelse og forstyrrelser og kan begrense jaktterrenget for hubro i området. Vindkraftanlegget vil imidlertid kunne bidra til å begrense muligheten for etablering av hubro i et område som antas å være godt egnet for lokaliteter for denne arten. Departementet kan

derfor heller ikke se bort fra at vindkraftverket i så fall vil kunne være med på å redusere muligheten for å nå det nasjonale forvaltningsmålet for hubro, jf. naturmangfoldloven § 5.

Nattravn som tidligere var vurdert som sårbar (VU), er registrert i Bjelkeberg-området og er i tillegg vurdert å ha potensielle leveområder i de to andre planområdene, særlig Oddeheia. Den norske bestanden utgjør antageligvis mindre enn 1000 reproduserende individer. I oppdatert rødliste er imidlertid fuglen vurdert som livskraftig. Fuglen flyr lavt i terrenget og er lite utsatt for kollisjon med turbinbladene. Arten er i midlertidig var for forstyrrelser og vil kunne bli påvirket av ferdsel i området, som for eksempel i forbindelse med anleggsarbeid. Etter NVEs vurdering kan vindkraftanlegget påvirke den lokale bestanden gjennom blant annet fortregning fra viktige funksjonsområder, men den regionale og nasjonale bestanden vil trolig ikke bli påvirket. Det har fremkommet opplysninger om hekkende kongeørn i planområdet på Storehei. NVE viser til at kongeørn ble tatt ut av norsk rødliste for arter i 2010, og vurderes i dag til å være en livskraftig art. Etter NVEs vurdering kan det oppstå kollisjoner mellom vindturbiner og kongeørn. NVE legger imidlertid til grunn at selv om enkeltindivider kan være utsatt for kollisjon, vil tiltaket ikke påvirke den regionale og nasjonale bestanden av kongeørn.

Hønehauk (NT) er i utredningen vurdert til å ha potensielt leveområde i alle de tre områdene for vindkraftverkene. Den norske bestanden er på mellom 2800 og 4000 reproduserende individer. Hønehauk har ofte hekkelokaliteter i gammelskog. De berørte områdene kan potensielt være viktige for arten. Hønehauken påvirkes til en viss grad av vindkraftverk. Det er hovedsakelig hogst av gammelskogsområder som er vesentlig for bestandsutviklingen, men den flyr også høyt nok til at turbinene utgjør en kollisjonsrisiko. Etter NVEs vurdering kan vindkraftanlegget påvirke den lokale bestanden, men ikke den regionale og nasjonale bestanden.

Bergirisk (NT), tornirisk og tårnseiler er alle observert i planområdene. Av andre arter er blant annet trelerke (NT) og tornskate (nå oppdatert til kritisk truet CR) vurdert til å potensielt kunne forekomme i alle de tre planområdene. I høringsrunden er strandsnipe (nå vurdert livskraftig) og stær (NT) nevnt å forekomme i områdene. Etter NVEs vurdering vil ikke tiltaket påvirke den lokale, regionale eller nasjonale bestandsutviklingen av disse artene. NVE har ikke vektlagt virkninger for bergirisk, tornirisk, tårnseiler, trelerke, tornskate, strandsnipe og stær i samlet vurdering.

Det er opplyst at det finnes om lag 20 spillplasser for skogsfugl i området. Det hevdes av flere at fuglenes livsførsel vil bli særlig forstyrret med utbyggingen. Området er viktig for skogsfuglbestander, spesielt rundt Storemyr ved Vindvann. Etter NVEs vurdering er virkninger for storfugl og orrfugl først og fremst knyttet til fragmentering av spillplasser gjennom blant annet internveinettet. Bestandene av ovennevnte arter er solide, og vil etter NVEs vurdering ikke bli påvirket i vesentlig grad av tiltaket. Departementet er enig i dette, men finner at hensyn til storfuglen må tillegges noe vekt i klagevurderingen ut fra områdets betydning for disse artene.

Departementet konstaterer at virkningene for fugl er vurdert til stor konsekvens og at tiltakene kan ha betydning for den lokale og regionale bestandsutviklingen for ulike truede eller nær truede arter. Flere av artene er først og fremst vare for forstyrrelser og menneskelig aktivitet, og tiltaket kan medføre fortrengning fra områdene. Departementet finner at de negative konsekvensene for fugl har vesentlig betydning for konsesjonsspørsmålet.

Naturtyper og vegetasjon

Planområdene består i hovedsak av fattig berggrunn og store deler av arealet er skrinne knauser og rabber. Myrer, vann, tjern og bekkedrag ligger spredt omkring. Vegetasjonen er representativ for regionen, og er gitt liten verdi i utredningen. Det er ikke registrert utvalgte naturtyper eller prioriterte arter innenfor planområdene. Det er imidlertid ikke foretatt naturtypekartlegging i området, og ifølge utredningen er det generelt potensial for funn av rødlistede arter. En lokalitet med barlind er vurdert til å ha stor verdi. Barlind er en sårbar art (VU) i rødlista, men de to lokalitetene som er funnet, vil ikke bli berørt av tiltaket. Lokaliteten Revurdalen, en vestvendt li med eldre hule lauvtrær, kan bli berørt av tiltaket i øvre del.

Veianleggene tilknyttet kraftanlegget kan medføre drenering av myrområder. Det vil kunne påvirke arter som er fuktighetskrevene. Noen klageparter har anført at det er mye myr i planområdene, og at bygging av veier kan drenere myrene slik at det gir klimautslipp. Departementet er enig i at det er viktig å bevare myr hensett til betydningen som en viktig naturtype.

4. Landskap, friluftsliv og ferdsel

Flere av klagerne har pekt på at etablering av vindkraftverket vil få store konsekvenser for landskapet, og at området er et nasjonalt viktig rekreasjonsområde som vindkraftverket vil rasere. De hevder at et vindkraftverk på Storehei vil medføre støy, skyggekast og visuelle virkninger for mange hundre hytter ved Ogge, noe som vil kunne medføre helseplager for hyttebeboerne. Området rundt Trotto-hytta og Topdalens vesthei er også nevnt i denne forbindelse. Motvind mener at NVE ikke har tatt hensyn til at regionen har svært få store vernede naturområder og lite uberørt natur, og at NVE ikke har vurdert totalbelastningen av all kraftutbygging i regionen. Konflikt med vernegrnlaget for Tovdalsvassdraget blir også trukket frem, da store deler av planområdet ligger i nedbørsfeltet til det vernede type- og referansevassdraget. Motvind mener at en etablering av vindkraftverket vesentlig vil forringe verneverdiene for Tovdalsvassdraget og dermed være i strid med «Verneplan for vassdrag» og «Forskrift om rikspolitiske retningslinjer for vernede vassdrag». Vassdragets unike verdi som referansevassdrag synes ifølge Motvind, ikke å være tillagt tilstrekkelig vekt.

Landskap

Departementet bemerker innledningsvis at negative konsekvenser for landskap og estetikk ikke er spesielt for dette prosjektet – alle vindkraftverk synes i mer eller mindre grad i landskapet. De fleste vindkraftverk planlegges i områder som i utgangspunktet er preget av få tekniske inngrep, og vindturbiner vil alltid innebære visuelle virkninger og endringer av landskapet. Spørsmålet er om landskapsverdiene her er spesielle eller om de

ødelegges/forringes på en slik måte at hensynet til natur og landskap må veie tyngre enn fordelene med utbyggingen.

Konsekvensutredningen viser "stor negativ konsekvens" for landskap. Utbygging av Storehei vindkraftverk vil innebære at landskapskarakteren i de store og forholdsvis lite utbygde områdene endres fra å være preget av skog, myrer og vann til å fremstå som kraftproduksjonsområder med tilhørende veinett og nettilknytning. Endringen i arealbruk, anlegg av tekniske installasjoner og veier i områder som i dag er relativt urørte, vil endre planområdenes funksjon som landskapselement vesentlig. Det sammenhengende platået, som både det konsesjonsgitte Storehei og omsøkte Bjelkeberg vindkraftverker ligger på, avgrenser både Oggevatn og Tovdalselva visuelt. I dag skaper de mange åsene i området "blåne-etter-blåne"-inntrykk. Vindturbinene vil bli plassert høyt i terrenget, og de vil bli godt synlige i store områder og prege horisontlinjer sett fra alle høyereliggende områder og utsiktspunkter i hele influensområdet. Storehei vindkraftverk vil få store visuelle virkninger for landskapsområdene Storehei og Oggevatn.

Kraftverket er planlagt lokalisert i deler av nedbørsfeltet til det vernede Tovdalsvassdraget. Departementet konstaterer at Tovdalsvassdraget er et anbefalt typevassdrag, og er en viktig del av et variert og attraktivt landskap, hvor også flere rødlistede arter er registrert, men bemerker at etablering av et vindkraftverk ikke i seg selv vil være i strid med et vernevedtak for vassdrag.

Departementet viser til at landskapshensyn vil inngå i totalvurderingen av klagesaken.

Storehei vindkraftverk vil for en stor del bli knyttet til eksisterende kraftledninger i området. Virkningen av nettilknytningen vil hovedsakelig være ubetydelig. Valg av nettilknytning vil derfor ikke endre konsekvensgraden for vindkraftverkene.

Friluftsliv

Flere klageparter mener at en samlet konsekvensgrad for friluftsliv burde være høyere enn det som er oppgitt i konsekvensutredningen (liten/middels negativ) fordi man ikke har tatt inn over seg de problemene det vil medføre å utøve et naturbasert friluftsliv etter at et slikt anlegg er bygget. Det er fritidsbebyggelse i planområdene for Storehei og i det nære influensområdet.

Iveland kommune er bekymret over den åpenbare lyd- og lysforurensingen som vil følge av prosjektet. Kommunen mener at denne typen forurensing kan bli en spesiell plage for hytteeiere og fastboende i Vatnestrøm / Oggeområdet. Midt-Agder Friluftsråd har blant annet utviklet et universelt tilrettelagt leirområde som ifølge kommunen vil miste mye av sine kvaliteter ved en utbygging. Kommunen viser til at mange er redde for at området vil bli ødelagt som rekreasjonsområde.

Vindkraftverket på Storehei berører et relativt urørt naturområde som brukes til blant annet turorientering og jakt. Departementet konstaterer at tiltaket vil være svært godt synlig fra områder som brukes til friluftsliv og turmål i området. Tiltaket vil først og fremst endre opplevelsesverdien av friluftslivet i og rundt de omsøkte planområdene da naturopplevelsen

kan bli dominert av vindturbinene i form av visuelle virkninger. Støy og skyggekast fra turbinene vil ytterligere redusere opplevelsesverdien for de som ønsker stillhet og ro og urørt natur. Kraftanlegget vil være dominerende fra flere viktige friluftsområder og hytter, og vindkraftverkene på Storehei og Bjelkeberg vil påvirke friluftsliv i arealet mellom de to planområdene. Her ligger to merkede turstier, den private turisthytta Trotto og fjellet Heimdalsknuten som er et populært turmål. Heimdalsknuten er kommunens offisielle turtopp. Turbinmaster vil bryte med det naturlige og spesielle blånelandskapet, og virkningene av vindkraftverket vil forringe naturopplevelsen med nærhet, skyggekast og noe støy. Dette er også representativt for tilsvarende koller med vidt utsyn i nærheten av vindkraftverkene samtidig som vindkraftverkene vil være synlige fra perifere fjelltopper som også er turmål.

En utbygging på Storehei vil ramme et viktig regionalt rekreasjonsområde. Området brukes av fastboende, hytteeiere, skoleelever (Universitetet i Agder) og turister. Det er opplyst at det solgt over 2200 turkart i området siden utgivelsen i 2007, noe som indikerer en aktiv bruk av turområdet. For brukergrupper som ønsker å oppleve stillhet og urørt natur, vil opplevelsesverdien bli sterkt endret.

Fordi det er flere områder med stor verdi for friluftsliv, har området også en viss verdi i reiselivssammenheng. Det fremgår av konsekvensutredningen at virkninger for reiseliv og turisme i hovedsak er nyttet til naturopplevelser og friluftslivskvaliteter i området, herunder kanopadling, sportsfiske, skiutfart og hytteliv.

De viktigste virkningene for disse områdene er knyttet til det visuelle. Departementet bemerker at aktivitetene turgåing, turorientering og jakt kan bedrives som før, men opplevelsene vil bli endret. Som friluftsområde i betydningen rekreasjon, vil konsekvensene bli negative. Med økende avstand til vindturbinene vil påvirkningen på friluftslivsområder og turmål bli mindre, men friluftsopplevelsen knyttet til urørt natur vil bli endret.

Tiltak som vil redusere synbarhet vil være å konsentrere turbinene på et mindre område, og å trekke dem vekk fra åskanter og markerte horisontlinjer. Departementet bemerker at vindkraftverkets dimensjon og «visuelle arealbeslag» i seg selv er av en slik karakter at virkningen av avbøtende tiltak vil kunne oppfattes som forholdsvis beskjeden i forhold til det utgangspunktet som tiltaket representerer.

Etter departementet vurdering er ikke hensynet til friluftsliv i seg selv til hindrer for å gi konsesjon til Storehei vindkraftverk, men de negative konsekvensene for friluftslivet vil inngå i den samlede avveieingen.

5. Støy, skyggekast og iskast

Flere av klagepartene har pekt på støy og skyggekast fra vindkraftverket i forbindelse med utøvelse av friluftsliv i området. Støyproblematikk ble også diskutert på departementets klagebefaring. I følge støysonekartet fremkommer at ingen av hytteeiere og fastboende i Vatnestrøm-/Oggeområdet vil bli berørt av støy og skyggekast over anbefalte grenseverdier. Turbinene vil medføre støy for friluftslivsinteresser både i planområdene og tilgrensende områder. Etter NVEs vurdering er virkningene av støy av en slik grad at avbøtende tiltak er

nødvendig. Det er satt vilkår om at støynivået ved bygninger med antatt støyfølsomt bruksformål ikke skal overskride Lden 45 dBA for de som ikke har inngått avtale med tiltakshaver. Vindturbinene vil likevel kunne høres for nærliggende boliger, men NVE mener den anbefalte grenseverdien er et uttrykk for hva samfunnet bør akseptere ved etablering av vindkraftverk. NVE har fastsatt vilkår om at vindkraftverket skal detaljplanlegges slik at boliger og fritidsboliger nær planområdet ikke får et beregnet støynivå som overskrider de anbefalte grenseverdiene for støy.

Departementet konstaterer at det er satt vilkår om at støyen ikke skal overskride gjeldende retningslinjer for støy (Retningslinje for behandling av støy i arealplanlegging, T-1442/2012 utgitt av Klima- og miljødepartementet), og finner at støy derfor ikke i seg selv er til hinder for at det kan gis konsesjon. Tiltaket vil imidlertid ha støykonsekvenser for friluftsinnteresser både i planområdet og i tilgrensende områder, og tiltakets støy for friluftsliv og rekreasjon i området, vil være over de anbefalte grensene for "stille områder".

Enkelte eiendommer vil bli berørt av skyggekast over de grenser som er satt i de danske retningslinjene. NVE har fastsatt vilkår slik at skyggekastvirkningene gjennom dette blir akseptable. Departementet finner ikke at skyggekast er noe avgjørende argument mot realisering av Storehei vindkraftverk.

Etter departementets oppfatning er ikke faren for ising og iskast spesielt store for dette vindkraftverket, og disse hensynene tillegges derfor ikke spesiell vekt i konsesjonsvurderingen.

6. Vurdering av økosystemtilnærming og samlet belastning

Prinsippene i naturmangfoldloven §§ 9 til 12 er lagt til grunn i departementets behandling av søknaden etter energilovgivningen.

Påvirkning på et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastningen som økosystemet er eller vil bli utsatt for, jf. naturmangfoldloven § 10. Mindre eller enkeltvis tiltak vil ofte hver for seg ikke ha vesentlige virkninger for truede arter eller naturtyper. Når flere utbyggingstiltak i et område samlet kan få vesentlige virkninger, skal tiltakets kumulative effekter sammen med andre gjennomførte og planlagte tiltak i utbyggingstiltakets influensområde vurderes. I departementets vurdering er det tatt hensyn til andre allerede eksisterende inngrep og forventede fremtidige inngrep og påvirkninger. For den omsøkte byggingen av vindkraftverket og nettilknytningen vises til gjennomgangen av de enkelte fagtemaer i vedtaket her.

Aktuelle prosjekter i regionen er "E 18 Vindpark" i Lillesand og Grimstad kommuner og "Hovatn Aust" i Bygland kommune, om lag 6 mil nord for planområdet Storehei. E 18 prosjektet er en kraftig nedskalert utgave på inntil 10 MW, av et tidligere meldt prosjekt. NVEs konsesjonsvedtak er påklaget, men ikke oversendt departementet. Hovatn Aust er gitt konsesjon av NVE. Om lag 5 mil vest for planområdet er "Skveneheii vindkraftverk" i Åseral kommune i Vest-Agder fylke gitt konsesjon. Vedtaket er påklaget, og klagebehandles i departementet.

De ovennevnte planområdene ligger såpass langt unna planområdet for Storehei at de ikke har direkte betydning for vurderingen av landskapsvirkninger mv., men de kan likevel ha betydning for den samlede belastningen på naturmangfold og naturtyper.

Det går tre eksisterende kraftledninger med tilhørende skogryddebelter gjennom planområdene for Storehei og Bjelkeberg. Det går flere skogsbilveier i områdene og det ligger hytter spredt omkring. Det foreligger ingen større planer i området som kan få vesentlige virkninger for arter og naturtyper og som samtidig blir berørt av Storehei vindkraftverk.

Departementet mener at det er liten grunn til å forvente at belastningen vil bli vesentlig større som følge av sumvirkninger med andre eksisterende eller planlagte inngrep. På grunn av nettkapasiteten, er for eksempel de omsøkte delprosjektene Bjelkeberg og Oddeheia lagt på is fra NVEs side. Departementet finner at det omsøkte tiltaket vil gi en begrenset økning i den samlede belastningen på naturmangfold og økosystemer i regionen, men en utbygging vil isolert kunne påvirke enkelte økosystemer negativt, jf. drøftelser av de ulike tema ovenfor.

7. Oppsummering og vurdering

Olje- og energidepartementet har foretatt en samlet vurdering av de anførte ulempene ved en utbygging av Storehei vindkraftverk. Ulempene er vurdert opp mot fordelene ved å få på plass et vindkraftverk med tilskudd av fornybar energi på rundt 290 GWh årlig produksjon, jf. energiloven § 3-1, jf. § 1-2.

I vurderingen har departementet lagt vekt på at vindressursene i området antas å være gode og at vindkraftanlegget vil bidra positivt til forsyningssikkerheten i området. Søker oppgir at middelvinden er beregnet til 7,8 m/s for Storehei. Det er noe usikkerhet knyttet til beregningene fordi det ikke foreligger vindmålinger fra planområdet. Utbyggingen av Storehei vindkraftverk, og eventuelt deler av Bjelkeberg, kan knyttes mot regionalnettet i Vegusdal og tilknytningskostnadene for dette vil være moderate. Vindkraftverket anses som et forholdsvis godt prosjekt økonomisk sett, med en om lag gjennomsnittlig prosjektøkonomi blant omsøkte og konsesjonsgitte prosjekter i Norge.

I vurderingen har departementet vektlagt at vindkraftverket vil ha betydelig negativ påvirkning på fugl, men at også landskap og friluftsliv vil bli påvirket negativt. Når det gjelder konflikter med fugl som utbyggingen kan medføre, bemerkes det at utredningene for enkelte fuglearter synes å være mangelfulle. Konsekvensene for fugl og usikkerheten rundt omfanget av disse, veier tungt i departementets samlede vurdering. Etter departementets mening foreligger en mulighet for at flere viktige naturtyper og rødlistearter ikke er avdekket, og at etablering av vindkraftverket derfor kan komme i konflikt med forvaltningsmål for naturtyper og arter. Departementet finner at det kan foreligge en reell risiko for skade på naturmangfoldet, og føre var-prinsippet inngår derfor i departementets samlede vurdering.

Departementet konstaterer at Storehei vindkraftverk vil medføre visuelle virkninger for landskapet rundt tiltaket, og at landskapets karakter vil bli vesentlig endret. Vindturbinene vil være eksponerte i landskapet, og vil være synlige fra flere områder med bebyggelse og

friluftsjnteresser. Landskapets nær urørte preg vil endre seg til en kraftproduksjonsområde med tilhørende veinett.

Olje- og energidepartementet vil bemerke at vertskommunens vurderinger av et vindkraftprosjekt veier tungt i konsesjonsmyndighetenes saksbehandling hensett til de sentrale politiske målsetninger og helhetlige energimessige vurderinger som konsesjonsmyndigheten skal foreta. Departementet konstaterer at både vertskommunen Birkenes og nabokommunen Iveland er svært negative til tiltaket. Sett i lys av de betydelig skader og ulemper utbyggingen kan medføre særlig for fugl, men også for landskap og friluftsjnteresser, og de lokalpolitiske avveingene av konsekvensene av vindkraftutbyggingen, overstiger ikke fordelene ved utbygging av Storehei vindkraftverk de skader og ulemper tiltaket kan medføre. Grunnlaget for å gi konsesjon er dermed ikke oppfylt.

8. Konklusjon

Klagene gis medhold.

NVEs vedtak av 28. mars 2014 endres med den følge at det ikke gis konsesjon og ekspropriasjonstillatelse til Storehei vindkraftverk.

Når et vedtak blir endret til gunst for en part, tilkjennes parten dekning for vesentlige kostnader som har vært nødvendige for å få endret vedtaket, med mindre endringen skyldes partenes eget forhold eller forhold utenfor partenes og forvaltningens kontroll, eller andre særlige forhold taler mot det.

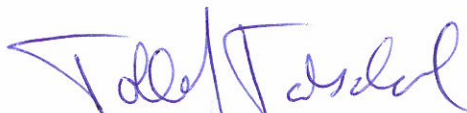
Kravet må settes frem for departementet senest 3 uker etter at melding om det nye vedtaket er kommet frem til vedkommende, jf. forvaltningsloven § 36.

Departementets avgjørelse kan ikke påklages, jf. forvaltningsloven § 28 tredje ledd første punktum.

Med hilsen

Trond Ulven Ingvaldsen (e.f.)
avdelingsdirektør

Tollef Taksdal
underdirektør

Kopi:
Fylkesmannen i Aust-Agder
NVE
Aust-Agder fylkeskommune

Adresseliste:

Birkenes kommune

Iveland kommune

Asbjørn Olsen

Anne Karin og Harald Olsen

Naturvernforbundet i Vest-Agder

Lillesand og omegn turistforening

Norges Miljøvernforbund

Motvind – folkeaksjon mot vindmøller i Birkenes